

УДК 373.5.015.31:172.15

ЗАВОРОТНИЙ Рустам Вікторович,
аспірант кафедри педагогіки і педагогічної
майстерності Мелітопольського державного
педагогічного університету імені Богдана
Хмельницького
e-mail: jaroslava.zav@gmail.com

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВ У ПОЗАКЛАСНІЙ РОБОТІ ШКОЛИ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

У статті наголошено на тому, що у сучасних умовах розвитку української держави проблема національно-патріотичного виховання підростаючого покоління є актуальною та потребує негайного вирішення. Обґрунтовано організаційно-методичні умови національно-патріотичного виховання учнів у позакласній роботі загальноосвітнього навчального закладу.

Ключові слова: виховання, національно-патріотичне виховання, виховна робота, патріотизм, школа, процес, проблема.

Постановка проблеми. У сучасних умовах головним пріоритетом розвитку держави постає національно-патріотичне виховання підростаючого покоління, майбутнього українського народу. Зміни у суспільному, політичному, економічному житті України зумовили необхідність модернізації системи освіти загалом та удосконалення процесу національно-патріотичного виховання учнів у загальноосвітньому навчальному закладі зокрема. Інноваційні зміни в системі національно-патріотичного виховання учнів загальноосвітніх навчальних закладів передбачені чинним українським законодавством і регулюються відповідними документами: Національною доктриною розвитку освіти України у ХХІ столітті, Національною стратегією розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки, Концепцією національно-патріотичного виховання дітей і молоді, Концепцією допризовної підготовки і військово-патріотичного виховання молоді, Указом Президента України «Про невідкладні заходи щодо забезпечення функціонування та розвитку освіти в Україні» та ін. У цих та інших документах цілеспрямоване, систематичне, послідовне виховування у сучасної молоді свідомого патріотизму, формування в них національних цінностей, толерантності до інших культур постає одним із стратегічних завдань модернізації освіти України та актуальною проблемою сьогодення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Організаційно-педагогічні засади національно-патріотичного виховання учнів у загальноосвітньому навчальному закладі досліджено у наукових працях вітчизняних та зарубіжних учених В. Андрущенка, А. Бойка, Ю. Бондаренко, Н. Волошиної, Т. Гавлітіної, О. Жаровської, М. Качур, В. Коваль та ін.; напрямки модернізації процесу управління національно-патріотичним вихованням у школі представлені у наукових роботах Г. Ващенко, Є. Павлутенкова, Є. Хрикова та ін. Результати аналізу наукової літератури свідчать про те, що проблема національно-патріотичного виховання учнів у позакласній роботі загальноосвітнього навчального закладу потребує подальшого обґрунтування. Встановлено, що проблема визначення організаційно-методичних умов національно-патріотичного виховання учнів у позакласній роботі загальноосвітнього навчального закладу не стала предметом спеціального наукового дослідження.

Мета даної статті – визначити та обґрунтувати організаційно-методичні умови національно-патріотичного виховання учнів у позакласній роботі загальноосвітнього навчального закладу.

Виклад основного матеріалу. На нашу думку, для прищеплення патріотичних якостей підростаючому поколінню необхідно в школі створити всі належні умови щодо здійснення учителями національно-патріотичного виховання особистості.

У тлумачному словнику сучасної української мови зазначено, що «умова – 1) необхідна обставина, яка робить можливим здійснення, створення, утворення чого-небудь або сприяє чомусь; 2) особливість реальної дійсності, при яких відбувається або здійснюється що-небудь; 3) правила, які існують або встановлені в тій чи іншій галузі життя, діяльності, які забезпечують нормальну роботу чого-небудь [1, с. 22]. Під організаційно-методичними умовами національно-патріотичного виховання учнів у позакласній роботі загальноосвітнього навчального закладу ми розуміємо чітко окреслені обставини, які забезпечують здійснення учителями процесу формування національно-патріотичної свідомості в учнів школи.

Для визначення організаційно-методичних умов національно-патріотичного виховання учнів у позакласній роботі школи було проведено констатувальний етап експерименту на базі шести загальноосвітніх навчальних закладів трьох районів (Мелітопольського, Михайлівського та Василівського) Запорізької області. Усього в експерименті брали участь 430 осіб. Результати аналізу наукової літератури та констатувального етапу експерименту дали можливість визначити організаційно-методичні умови національно-патріотичного виховання учнів у позакласній роботі загальноосвітнього навчального закладу: забезпечення обізнаності учасників навчально-виховного процесу з нормативно-правовими документами щодо організації національно-патріотичного виховання учнів у позакласній роботі школи; створення інформаційно-методичного забезпечення національно-патріотичного виховання учнів; використання особистісного підходу під час управління національно-патріотичним вихованням учнів у позакласній роботі загальноосвітнього навчального закладу; створення комфортного психологічного середовища під час організації національно-патріотичного виховання школярів у позакласній роботі школи.

Обґрунтуємо визначені організаційно-методичні умови національно-патріотичного виховання учнів у позакласній роботі загальноосвітнього навчального закладу:

1. Забезпечення обізнаності учасників навчально-виховного процесу з нормативно-правовими документами щодо організації національно-патріотичного виховання учнів у позакласній роботі школи.

Аналіз нормативно-правових документів дав змогу встановити, що нормативно-правова база національно-патріотичного виховання учнів у загальноосвітньому навчальному закладі є достатньою, але нечітко окресленою, що не виключає можливості її подальшого вдосконалення та розширення, з метою урахування усіх аспектів її здійснення у школі.

У Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді зазначено, що «одним зі шляхів реалізації патріотичного виховання дітей і молоді в Україні є удосконалення нормативно-правової бази патріотичного виховання: підготовка нормативно-правових документів з питань національно-патріотичного виховання молоді, внесення відповідних змін до законодавства; розроблення порядку державного фінансування заходів, спрямованих на національно-патріотичне виховання молодих людей; підготовка комплексної програми військово-патріотичного виховання та нормативно-методичного забезпечення її реалізації з метою виховання здорового підростаючого покоління, готового захищати національні інтереси та територіальну цілісність України» [3]. Отже, вище окреслені шляхи реалізації нормативно-правової складової національно-патріотичного виховання учнів у школі повинні бути заплановані та реалізовані педагогічним колективом загальноосвітнього навчального закладу, що можливе за умови забезпечення обізнаності учасників навчально-виховного процесу з нормативно-правовими документами щодо організації національно-патріотичного виховання учнів у позакласній роботі школи.

Слід підкреслити, що керівник загальноосвітнього навчального закладу повинен координувати всі дії учителів школи під час здійснення національно-патріотичного виховання відповідно до нормативно-правових документів визначених державою та створити середовище інформаційної обізнаності вчителів із законодавчими документами України шляхом створення спеціального банку нормативно-правових документів щодо здійснення національно-патріотичного виховання учнів та вільного доступу до нього, створення внутрішньошкільної консалтингової допомоги з приводу вищезазначеного питання.

2. Створення інформаційно-методичного забезпечення національно-патріотичного виховання учнів.

Важливою умовою формування національно-патріотичної компетентності учасників навчально-виховного процесу є створення у загальноосвітньому навчальному закладі середовища інформаційної обізнаності з національно-патріотичним надбанням України за допомогою активного впровадження сучасних інформаційних технологій, комп'ютерної техніки, швидкісного Інтернету, мультимедійних технологій. У наш час інформаційна оснащеність школи є важливою і необхідною складовою розвитку загальноосвітнього навчального закладу загалом та системи національно-патріотичного виховання зокрема. На нашу думку, велике значення для пошуку шляхів здійснення національно-патріотичного виховання у сучасній школі є обмін досвідом між педагогічними колективами загальноосвітніх навчальних закладів. Адже потреба вчителя у саморозвитку, бажання показати колегам все найкраще, чим він володіє, продемонструвати свої творчі знахідки, бути оціненим своїми товаришами є рушійними силами для вирішення вищезазначеного питання. Отже, важливо, щоб у школі оприлюдненою була інформація про все нове з приводу проблеми національно-патріотичного виховання учнів, яке «народжується» у членів колективу.

Ми погоджуємося з думкою В. Загвязинського, який стверджує: «навчати творчості вчителя можна і необхідно, але формувати свій стиль може лише сам учитель, збагативши себе як особистість, розширюючи свій світогляд, виховуючи свої почуття» [2, с. 40]. Отже, одним із напрямків оптимізації процесу організації учителями національно-патріотичного виховання у школі є залучення їх до реалізації власного творчого потенціалу. Ця вимога потребує створення відповідного «творчого середовища», яке повинне містити зразки креативної, гуманістичної позиції та її результати. Влучною є думка О. Тимченко, що «для розвитку творчої особистості вчителя необхідно керівництву школи створювати для учителя умови розвитку професійної позиції; готовності до творчої діяльності; впевненості в тому, що зусилля, спрямовані на творчу діяльність, приведуть до бажаного результату; узгодженість особистих цілей з цілями загальноосвітнього навчального закладу; готовності до подолання творчих невдач; органічного поєднання творчої діяльності з фаховою та особистою культурою; позитивного сприйняття свого минулого досвіду та впливу діяльності на позитивні особистісні зміни; здатності до фахової рефлексії» [4, с. 58].

Встановлено, що пріоритетними шляхами забезпечення вищезазначеної організаційно-методичної умови є: створення керівником школи інформаційного середовища забезпечення національно-патріотичного виховання учнів; вільний доступ до інформації щодо національно-патріотичного надбання України; створення банку передового педагогічного досвіду на інформаційному веб-ресурсі; аналіз здобутого, встановлення досягнень і викликів, корекція навчально-виховних впливів з урахуванням результатів моніторингу.

3. Використання особистісного підходу під час управління національно-патріотичним вихованням учнів у позакласній роботі загальноосвітнього навчального закладу.

Одним із важливих шляхів удосконалення учителем процесу національно-патріотичного виховання учнів у позакласній роботі загальноосвітнього навчального закладу є використання особистісного підходу. Встановлено, що використання особистісного підходу в управлінні національно-патріотичним вихованням учнів передбачає: забезпечення особистісного розвитку учня; стабільність та комфорт у взаємовідносинах між вчителем та учнем під час організації національно-патріотичного виховання у позакласній роботі школи; прояв індивідуальності кожного учня під час участі у національно-патріотичних заходах; вільне висловлення учнем своїх побажань та бачень щодо організації національно-патріотичних заходів у школі.

Підкреслимо, що використання особистісного підходу в управлінні національно-патріотичним вихованням у загальноосвітньому навчальному закладі є ефективним шляхом досягнення мети національно-патріотичного виховання учнів. Адже, використовуючи особистісний підхід, учитель орієнтується на особистість учня.

4. Створення комфортного психологічного середовища під час організації національно-патріотичного виховання школярів у позакласній роботі школи.

Результати аналізу наукової літератури дали можливість встановити, що успіх організації вчителем національно-патріотичного виховання залежить від створення ним комфортного психологічного середовища у загальноосвітньому навчальному закладі. Адже, створення атмосфери поваги та довіри сприяє формуванню єдиної команди організаторів національно-патріотичного виховання у школі.

Сприятливий психологічний клімат у педагогічному та учнівському колективах дозволяє подолати психологічні бар'єри щодо здійснення національно-патріотичного виховання. Аналіз наукової літератури дав можливість встановити, що до шляхів подолання психологічних бар'єрів у вчителів та учнів під час національно-патріотичного виховання у загальноосвітньому навчальному закладі є: визначення рівня готовності вчителів та учнів до здійснення національно-патріотичного виховання; вивчення індивідуально-психологічних особливостей кожного учасника національно-патріотичного виховання; обізнаність педагогічного колективу з метою, завданнями, етапами, засобами та можливими труднощами, що можуть виникнути під час здійснення національно-патріотичного виховання у загальноосвітньому навчальному закладі; раціональний розподіл функцій та обов'язків серед організаторів національно-патріотичного виховання у загальноосвітньому навчальному закладі.

Висновки. Результати аналізу наукової літератури дали можливість визначити, що проблема національно-патріотичного виховання учнів у позакласній роботі загальноосвітнього навчального закладу є актуальною та потребує негайного вирішення. Визначено та обґрунтовано організаційно-методичні умови національно-патріотичного виховання учнів у позакласній роботі загальноосвітнього навчального закладу: забезпечення обізнаності учасників навчально-виховного процесу з нормативно-правовими документами щодо організації національно-патріотичного виховання учнів у позакласній роботі школи; створення інформаційно-методичного забезпечення національно-патріотичного виховання учнів; використання особистісного підходу під час управління національно-патріотичним вихованням учнів у позакласній роботі загальноосвітнього навчального закладу; створення комфортного психологічного середовища під час організації національно-патріотичного виховання школярів у позакласній роботі школи.

Перспективи подальших наукових розвідок вбачаємо у розробці факторно-критеріальної моделі оцінювання рівня забезпечення організаційно-методичних умов національно-патріотичного виховання учнів у позакласній роботі загальноосвітнього навчального закладу.

Список використаної літератури.

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і гол. ред. В.Т. Бусел]. – К. : Ірпінь: ВТФ «Перун», 2004. – 1440 с.
2. Загвязинський В.І. Деякі нетрадиційні погляди на творчість / В.І. Загвязинський // Обдарована дитина. – 2006. – № 5. – С. 40–43.
3. Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді : Наказ Міністерства освіти і науки України від 16.06.2015 р. № 641 [Електронний ресурс] / Нац. правовий інтернет-портал Міністерства освіти і науки України. – Режим доступу : <http://old.mon.gov.ua/ua/about-ministry/normative/4068->.
4. Тимченко О.В. Науково-методична робота як засіб формування професійної позиції вчителя / О.В. Тимченко. – Х. : Вид. група «Основа», 2010. – 128 с.

References.

1. *Great Explanatory Dictionary of Modern Ukrainian Language* (2004). In V.T. Busel (Ed.). Irpen: Perun (in Ukr.).
2. Zahvyazyns'kyu, V.I. (2006). Some Non-traditional Views on Creativity. *Obdarovana dytyna (Gifted Child)*, 5, 40-43 (in Ukr.).
3. Ministry of Education and Science of Ukraine (2015). *The Concept of National and Patriotic Upbringing of Children and Youth* (Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine). Retrieved from <http://old.mon.gov.ua/ua/about-ministry/normative/4068-> (in Ukr.).
4. Tymchenko, O.V. (2010). *Scientific and Methodical Work as a Means of Formation of a Teacher's Professional Position*. Kharkiv: Osnova (in Ukr.).

ZAVOROTNYI Rustam,

Graduate Student of the Department of Pedagogy and Art of Teaching, Bohdan Khmelnytsky State Pedagogical University at Melitopol.

NATIONAL AND PATRIOTIC UPBRINGING OF PUPILS IN EXTRACURRICULAR WORK OF SCHOOL AS A PEDAGOGICAL PROBLEM.

Abstract. *Changes in the social, political and economic life of Ukraine have led to the need to modernize the system of education in general and to improve the process of national and patriotic upbringing of pupils in a general education institution in particular. It has been established that one of the strategic tasks of modernizing education in Ukraine and the actual problem of the present is the purposeful, systematic, consistent upbringing of modern pupils of conscious patriotism, the formation of national values in them and tolerance to other cultures.*

The purpose of this article is to define and substantiate the organizational and methodological conditions of national and patriotic upbringing of pupils in extracurricular work of a comprehensive educational institution.

The results of the analysis of scientific literature indicate that the problem of determining the organizational and methodological conditions of national and patriotic upbringing of pupils in extracurricular work of a comprehensive educational institution has not become the subject of special scientific research. A preliminary stage of the experiment was conducted on the basis of six comprehensive educational institutions of Zaporizhia region for determining the organizational and methodological conditions of national and patriotic upbringing of pupils in extracurricular work of school. In total, the experiment involved 430 persons.

The organizational and methodological conditions of national and patriotic upbringing of pupils in extracurricular work of a comprehensive educational institution were determined and substantiated: ensuring awareness of the participants of the educational process with the legal documents regarding the organization of national and patriotic upbringing of pupils in extracurricular work of school; creating of informational and methodological support of national and patriotic upbringing of pupils; using of the personal approach during the management of national and patriotic upbringing of pupils in extracurricular work of a comprehensive educational institution; creating a comfortable psychological environment during the organization of national and patriotic upbringing of schoolchildren in extracurricular work of school.

Keywords: *upbringing, national-patriotic upbringing, upbringing work, patriotism, school, process, problem.*

*Одержано редакцією 17.12.2017 р.
Прийнято до публікації 09.02.2018 р.*